

مروری بر قانون ریچ و الزام‌های آن در رابطه با صادرات محصولات به کشورهای عضو اتحادیه اروپا

نوشته‌ی: دکتر ساسان طالب نژاد

دکترای مهندسی پلیمر و رئیس تحقیقات بازار پتروشیمی شازند

talebnejad.s@arpc.ir

شرح داده شود. با این روش، تنها وقتی می‌توان از مواد شیمیایی خطرناک استفاده کرد که آژانس مواد شیمیایی اروپا (ECHA)^(۱) آن را تصویب و برای استفاده از آن مجوز صادر کرده باشد.

هدف‌های اتحادیه اروپا از تدوین قانون ریچ، افزایش ایمنی و سلامتی افراد، حفاظت از محیط‌زیست، افزایش رشد توان رقابتی صنعت اروپا و یکسان‌سازی و یکپارچگی قانون بوده است. کاربرد ریچ تنها به مواد شیمیایی مورد استفاده در صنایع محدود نیست، بلکه در موردهایی که این مواد در زندگی روزانه نیز استفاده می‌شوند، همچون تمیزکننده‌ها، رنگ‌ها، وسیله‌های الکتریکی و لباس‌ها هم کاربرد دارد. اتحادیه اروپا هدف‌های قانون ریچ را افزایش ایمنی و سلامتی افراد و حفاظت از محیط‌زیست اروپا، صیانت و رشد توان رقابتی صنعت اروپا، جلوگیری از گسیختگی و چندگانگی بازار داخلی اروپا، شفاف‌سازی و رفع ابهام‌های مقرراتی، ائتلاف و یکپارچگی با شرایط و وضع بین‌المللی و مطابقت با تعهدات بین‌المللی اروپا در قبال سازمان تجارت جهانی (WTO)^(۲) دانسته است.

بر اساس مصوبات قانون ریچ، هر شرکت تولیدکننده، واردکننده، مصرف‌کننده یا توزیع‌کننده مواد، ترکیب‌ها یا کالاهای شیمیایی، مسؤول اطمینان یافتن از انطباق با قانون ریچ

اتحادیه اروپا به منظور اطمینان از مدیریت و کنترل خطرهای و احتمال‌های آسیب‌زایی برای سلامتی و ایمنی انسان و محیط‌زیست که می‌توانند در مرحله‌های تولید، واردات و حتی استفاده از مواد شیمیایی بروز کنند، قانونی بانام ریچ (REACH)^(۳) تدوین کرده است. بر اساس این قانون تولیدکنندگان، واردکنندگان، مصرف‌کنندگان یا توزیع‌کنندگان مواد شیمیایی و پتروشیمیایی، مسؤول اطمینان یافتن از مطابقت مواد با الزام‌های این قانون هستند. از ابتدای سال ۲۰۰۶ میلادی، پیش‌نویس مجموعه قانون‌های جدید در این زمینه در رابطه با محصولات تولیدی یا وارد شده به کشورهای عضو اتحادیه اروپا، مورد توافق تمامی کشورهای عضو این اتحادیه قرار گرفت و مقدمه‌های اجرایی شدن این قانون از ژوئن ۲۰۰۸ میلادی آغاز شد.

نام REACH از واژه‌های Registration یا ثبت، Evaluation یا ارزیابی، Autorization یا صدور مجوز و Chemicals یا مواد شیمیایی تشکیل شده است؛ به این معنی که تولیدکنندگان مواد شیمیایی یا نمایندگان انحصاری آن‌ها موظفاند ویژگی‌های شیمیایی، کاربردها، روش‌های جابجایی ایمن و در برخی موردها، آزمایش این‌گونه مواد را گردآوری و گزارش کنند. همچنین خطرهای ناشی از مصرف مواد شیمیایی، ارزیابی و روش ایمن مصرف مواد شیمیایی خطرناک، به صورت کامل

1. Registration, Evaluation, Authorization and Restrictions of Chemicals

2. European Chemical Agency (ECHA)

3. World Trade Organization

آماده‌سازی مواد بود.

الزام‌های ریچ از ابتدای ژوئن ۲۰۰۸ میلادی اجرا شد و بر این اساس آژانس مواد شیمیایی اروپا (ECHA) از سال ۲۰۰۸ میلادی اقدام به پیش‌ثبت‌نام و ثبت‌نام انواع محصولات کرد. در جدول‌بندی زمانی، که در آن تاریخ توسط ECHA ارائه شد، گفته شده است تمامی محصولات وارداتی به اتحادیه اروپا تا نوامبر ۲۰۰۸ میلادی، باید پیش‌ثبت‌نام یا PRE Register شده و محصولات با تناژ بالاتر از ۱۰۰۰ تن ورودی به کشورهای عضو اتحادیه اروپا، یا با درجه‌ی خطرهای شدید، باید تا پایان سال ۲۰۱۰ میلادی ثبت‌نام شوند. همچنین تمامی محصولات وارداتی به کشورهای عضو اتحادیه اروپا با تناژ بیش از یک تن هم می‌باید تا پایان سال ۲۰۱۸ میلادی نسبت به پیاده‌سازی الزام‌های قانون ریچ اقدام کرده و در آژانس مواد شیمیایی اروپا ثبت‌نام شوند. پیش‌ثبت‌نام و ثبت‌نام محصولات برای هر شرکت خارج از محدوده اتحادیه اروپا می‌باید به‌وسیله‌ی یک شرکت معتبر در اتحادیه اروپا که به‌عنوان تنها نماینده انحصاری (OR-Only Representative) در موضوع قانون ریچ انتخاب شده، صورت پذیرد. ازجمله شرکت‌های معتبر در این زمینه که می‌توانند به‌عنوان OR انتخاب شوند، می‌توان به شرکت‌های Chemservice و B-Lands Consulting اشاره کرد.

در ایران اهمیت موضوع ثبت در قانون ریچ، در زمانی‌که هنوز تحریم‌ها علیه ایران تدوین نشده بود و پتروشیمی‌های ایران بخش چشم‌گیری از تولیدهای خود را به بازار اروپا اختصاص داده بودند، به‌حدی بود که شرکت ملی صنایع پتروشیمی، به‌منظور یکسان‌سازی روش‌ها و حفظ یکپارچگی سیستم صادرات و همچنین کاهش هزینه‌ها، اقدام به تشکیل شورای راهبری ریچ و کمیته‌های عالی اجرایی کرد. بنابراین پتروشیمی‌ها، یا به کمک شرکت بازرگانی پتروشیمی، یا به‌وسیله‌ی انتخاب نماینده به‌صورت مستقل، اقدام به ثبت‌نام

است. بنابراین، این قانون تمامی تولیدکنندگان، عرضه‌کنندگان، توزیع‌کنندگان، مصرف‌کنندگان مواد شیمیایی و نیز شرکت‌ها و مؤسسه‌هایی که محصولات خود را به کشورهای عضو اتحادیه اروپا صادر می‌کنند، دربرمی‌گیرد.

تولیدکنندگان و واردکنندگان مواد شیمیایی، باید آمار دقیقی از مواد تولیدشده و واردشده را ارائه کنند و هیچ شرکتی حق تولید یا بازاریابی مواد ثبت‌نشده را ندارد. استفاده‌کنندگان از ترکیب‌های شیمیایی، حتی برای استفاده از کالاهایی که به‌شکل خام است، باید مواد مورداستفاده‌ی خود را ثبت کنند. تمامی مواد وارداتی و تولیدشده با حجم بالاتر از یک تن در سال که در چارچوب هدف‌های ریچ تعریف می‌شوند، مشمول این قانون بوده و الزام ثبت در مورد آن‌ها وجود دارد. به‌کارگیری مواد خطرناک ممکن است نیاز به دریافت مجوزهای ویژه داشته باشد؛ همچنین ممکن است نسبت به تولید و استفاده از این مواد سخت‌گیری‌هایی اعمال شود. ازجمله این مواد می‌توان به مونواتانول‌آمین یا MEA از خانواده‌ی اتانول‌آمین‌ها اشاره کرد. این ماده به‌علت قلیایی بودن بیشتر، در مقایسه با دیگر همولوگ‌ها، با مقررات شدیدتری همچون CORAP^(۱) هم باید مطابقت داشته باشد و دوره‌ی پایش آن سه ساله است.

هنگامی‌که اصول قانون ریچ در اتحادیه اروپا تصویب شد، حدود ۴۰ دستورکار پیشین مربوط با قانون‌های مواد شیمیایی تغییر پیدا کرد. این دستورکارها بیشتر در حوزه‌ی قانون‌های مربوط به ارزیابی و کنترل خطرهای ناشی از مواد شیمیایی، تدوین اصل‌ها و مبانی ارزیابی و تشخیص خطر برای انسان و محیط‌زیست ناشی از استفاده از مواد شیمیایی، گمانه‌زنی‌ها برای مقررات و دستورکارها در ارتباط با اعمال محدودیت و ممنوعیت بازاریابی و استفاده از مواد شیمیایی خطرناک و درنهایت گردآوری، تدوین و آرایش و تنظیم جزییات برای سیستم‌های اطلاعاتی ویژه در ارتباط با خطرهای تهیه و

1. Community Rolling Action Plan

امکان پذیر است. به طور معمول هزینه‌ی ارائه‌ی خدمات نمایندگی، حدود ۳۵۰۰ یورو، به ازای هر محصول است. لازم به یادآوری است برای مواد شیمیایی خطرناک‌تر مانند اتانول آمین‌ها، این هزینه‌ی کلی می‌تواند حتی تا ۹۰ هزار یورو هم افزایش پیدا کند.

برای شروع فرایند پیش‌ثبت‌نام و ثبت‌نام، نمایندگی منتخب یا OR، که پیش‌تر طی یک قرارداد مسؤلیت ثبت را به عهده گرفته است، شروع به کامل کردن فرایند تشکیل پرونده یا Dossier می‌کند. برای تشکیل پرونده، علاوه بر ارسال برگه‌ی مشخصات و هویت ماده^(۱) شامل میزان خلوص و درصد تمامی ناخالصی‌ها تا ۱۰۰ درصد و MSDS محصول، ترکیب اجزای تشکیل‌دهنده و ارائه‌ی نام شرکت‌های تأمین‌کننده‌ی مواد شیمیایی و کاتالیست که خود دارای گواهی ریچ است، باید آنالیز جامعی از مواد شیمیایی متشکله اصلی هم ارائه شود. این آزمایش‌ها برحسب نوع ماده، عموماً شامل طیف‌سنجی‌های UV-Vis و IR و NMR و کروماتوگرافی‌های GC و HPLC است. هر طیف باید شامل شرایط به‌کار رفته و یک تفسیر کوتاه از آن باشد. همچنین روش آزمون به‌همراه هم‌هی جزئیات موردنیاز باید بیان شود. پس از مطابقت نتیجه‌ها با مشخصات مصوب توسط کنسرسیون در آژانس شیمیایی اروپا، پیش‌ثبت‌نام انجام شده و ثبت‌نام با اختصاص یک کد ثبت‌نام انحصاری یا Registration NO. تمام می‌شود. در پایان یک بیانیه^(۲) با بیان کد ثبت‌نام برای تولیدکننده یا درخواست‌کننده، توسط نماینده‌ی انحصاری صادر می‌شود. با مراجعه به سایت آژانس مواد شیمیایی اروپا به آدرس:

[HTTP://ECHA.EUROPA.EU/INFORMATION-ON-CHEMICALS/REGISTERED-SUBSTANCES](http://ECHA.EUROPA.EU/INFORMATION-ON-CHEMICALS/REGISTERED-SUBSTANCES)

می‌توان نسبت به جست‌وجوی کد ثبت‌نامی و اطمینان یافتن از صحت آن- که البته به‌نام نمایندگی و نه درخواست‌کننده- موجود است، اقدام کرد. پس از ثبت‌نام تنها نیاز به پرداخت

محصولات منتخب خود در قانون ریچ کردند. ولی متأسفانه با اعمال تحریم‌ها و ناممکن شدن صادرات محصولات پتروشیمی به اروپا، بحث قانون ریچ به فراموشی سپرده شد و برخی شرکت‌ها که در مرحله‌ی پیش‌ثبت‌نام بودند، متوقف شدند. با شروع دوره‌ی پس‌اقدام و برقرار شدن امکان صادرات به کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا، این بحث رونق گرفت و شرکت‌های پتروشیمی قدیمی نسبت به تکمیل فرایند ثبت‌نام و شرکت‌های جدید هم نسبت به شروع فرایند ثبت‌نام اقدام کرده‌اند.

نکته‌ی جالب درباره‌ی گواهی ریچ، به‌ویژه در رابطه با محصولات پتروشیمیایی آن است که برای هر محصول ویژه مانند انواع نگه‌دارنده‌ها، آنتی‌اکسیدانت‌ها، کاتالیست‌ها و ... که در تولید نقش دارند، شرکت تأمین‌کننده‌ی آن ماده‌ی شیمیایی باید خود در آژانس مواد شیمیایی اروپا ثبت‌نام شده باشد. برای نمونه اگر برای تولید پلی‌اتیلن که تنها زیر ۱۰۰۰ ppm در آن کلسیم استئارات استفاده می‌شود، از کلسیم استئاراتی استفاده شده باشد که گواهی ریچ را ندارد، خودبه‌خود محصول نهایی پلی‌اتیلن هم مشمول قانون ریچ نخواهد بود حتی اگر مواد اولیه‌ی اصلی تولید آن، یعنی اتیلن و ۱-بوتن، دارای گواهی ریچ باشند. بنابراین در بخش تدارکات شرکت‌های پتروشیمی، استعلام گواهی ریچ از تأمین‌کنندگان ماده‌ی اولیه صورت می‌گیرد.

هزینه‌ی ثبت‌نام در قانون آژانس مواد شیمیایی اروپا برای دریافت گواهی ریچ برای محصول شیمیایی با تناژ بالاتر از ۱۰۰۰ تن در سال، دستکم حدود ۳۰ هزار یورو است. این هزینه شامل هزینه‌ی دریافتی نمایندگی OR، هزینه‌ی دریافتی آژانس و استفاده از LOA (Letter Of Access)، توسط بخشی بانام کنسرسیون است. البته بخش عمده‌ی هزینه، مربوط به هزینه‌ی دریافتی آژانس مواد شیمیایی اروپا (ECHA) است و تخفیف برای کاهش هزینه، تنها در گفت‌وگو با نمایندگی

1. Substance Identification

2. Statement

در بیشتر موردها، تنها به دریافت کُد ثبت‌نام محصول از تولیدکننده، برای انجام امور ترخیص گمرکی اکتفا می‌کنند. در برخی کشورها مانند آلمان و بریتانیا که قانون ریچ با وسواس و دقت بیشتری پایش می‌شود، لازم است تولیدکننده از نمایندگی خود صدور گواهی پوشش محصول در قانون ریچ که Statement Coverage نامیده می‌شود، برای خریدار درخواست کند. در این گواهی، مشخصات خریدار یا واریدکننده در کنار تأمین‌کننده آورده می‌شود. پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال ۲۰۱۸ میلادی، حتی از ورود محصولات پیش‌ثبت‌نامی به کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا هم جلوگیری شود و تنها محصولات دارای ثبت‌نام نهایی بتواند به این کشورها واردات داشته باشند *IRM*

هزینه‌های سالانه‌ی OR و به‌روزرسانی پرونده یا ارائه‌ی گواهی پوشش ریچ توسط نماینده است که شاید سالانه مبلغی در حدود ۵ هزار یورو شود. شرکت تولیدکننده لازم است در دوره‌های شش ماهه یا در پایان هر سال میلادی، میزان تناژ هر محصول صادر شده به کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا را به نمایندگی خود اعلام کند تا نمایندگی یا همان OR، فرایند ردگیری میزان تناژ^(۱) را کامل و به ECHA گزارش کند؛ چرا که ممکن است برخی محصولات زیر ۱۰۰۰ تن در سال، یا حتی در صورت پیش‌ثبت‌نام بودن زیر ۱۰۰ تن در سال، ثبت شده باشند. لازم به یادآوری است خریداران محصولات شیمیایی که قصد واردات محصول به کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا را دارند،

در ایران اهمیت موضوع ثبت در قانون ریچ، در زمانی که هنوز تحریم‌ها علیه ایران تدوین نشده بود و پتروشیمی‌های ایران بخش چشم‌گیری از تولیدهای خود را به بازار اروپا اختصاص داده بودند، به‌حدی بود که شرکت ملی صنایع پتروشیمی، به‌منظور یکسان‌سازی روش‌ها و حفظ یکپارچگی سیستم صادرات و همچنین کاهش هزینه‌ها، اقدام به تشکیل شورای راهبری ریچ و کمیته‌های عالی اجرایی کرد.